॥ ॐ ॥

બનામે ખુદા.

રામાયણ

નાટકનો ટુંક સાર તથા ગાયનો.

રચનાર

પંડિત નારાયણ પ્રસાદ "બેતાબ"

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

પારસી આલફ્રેડ નાટક મંડળીના

માલેક

કાવસજી પાલનજી ખટાઉ.

ઠેકાણું—ન. ૫ ફોરાસ રોડ, કત્રાકટરના બંગલો

श्लोक

व्याघ्रः सेवति काननं सुगहनं, सिंहो गुहां सेवते,
हंसःसेवति पद्मिनीं कुसुमितां, गृध्रः श्मशानस्थलीम् ।
साधुः सेवति साधुमेव सततं, नीचोऽपि नीचांजनं,
या यस्य प्रकृतिःस्वभाव जनिता केनापि न त्यज्यते ॥

આવૃત્તી બીજી નકલ ૩૦૦૦

મુંબઈ:—

કયસરે હીંદ પ્રેસમાં જમશેદજી રૂસતમજી બજાટવાળાએ છાપ્યું, ચર્ની રોડ. ગીરગાવ, મુંબઈ.

કીંમત આના ત્રણ.

બનામે ખુદા.

નાટકનો ટુંક સાર.

અંક પેહેલ્લો.

ઇશ્વર પ્રાર્થના પછી સુત્રધાર અને પારિપાર્શ્વિક, રાવણને દસ મુંખ તથા વીસ હાથ વાલો બનાવવો કે માત્ર એક મુખ અને બે હાથવાલો બનાવવો, તેમજ હનુમાનજીને વાંદરો બનાવવો કે એક વિદ્વાન લડાયક યોદ્ધા તરીકે રજુ કરવો; આ બે મહાન ગંભીર બાબદો ઉપર વિચાર કરે છે. આખરે વાલ્મીકીય રામાયણના અનેક પ્રમાણોને આધારે, રાવણને એક મુખ અને બે હાથવાલો તેમજ હનુમાનજીને એક બહાદુર અને ગંભીર પંડિત બનાવવોજ વાજબી ધારી નાટક શુરૂ કરે છે.

૧. દેવતાઓ રાવણના અત્યાચારથી દુ ખી થઇ વિષ્ણુ ભગવાનને મનુષ્યાવતાર ધારણ કરવાની પ્રાર્થના કરે છે જે સ્વીકાર થાય છે.

૨. વિષ્ણુ ભગવાન મનુષ્યાવતાર લે છે. કૌશલ્યા દેવીના ગર્ભથી જન્મ થાય છે

૩ રાવણનુ પુષ્પક વિમાન કૈલાસ પર્વતપર આવી અટકી જાય છે, જેથી રાવણ ક્રોધ કરી શંકર સહિત કૈલાસ પર્વત સમુદ્રમાં નાખી દેવાની બડાઇ મારે છે, મારીચ અને નન્દીગણ તેને સમજાવે છે રાવણ પોતાની કોશેશમાં નિષ્ફલ થાય છે.

૪. ગુરૂકુલમાં રામ, લક્ષ્મણ, ભરત અને શત્રુઘ્નની વેદારંભ ક્રિયા

૫. શંકરનુ ધનુષ (પિનાક) નહિં ઉપાડી શકવાથી શરમિન્દા થયલા બે રાજ કુમારો જનક પુરીથી પાછા જાય છે અને પોતાની મરદાનગી તથા બલને ધિકારે છે

૬ ઋષિ વિશ્વામિત્ર, મહારાજ દશરથ પાસે આવી પોતાના યજ્ઞના રક્ષણ કરાવવા સારૂ રામ લક્ષ્મણને માંગી લઇ જાય છે.

૭. જનક પુરીના બગીચામાં રામ અને જાનકીજીની એકમેક ઉપર પહેલ્લી નજર અને પ્રેમદ્રષ્ટિ

૮. શ્રી રામચંદ્ર શંકરનું ધનુષ તોડેછે અને રાજા જનકનો શોક દુર થાય છે તેથી રાજા જનક જાનકીને રામ સાતે પવિત્ર લગ્નના ગાંઠથી જોડી દે છે.

ગની કૈકેયીને દાસી મંથરા ઉસ્કેરે છે.

નગ્મ માટે વનવાસ જાય છે તથા રાજા દશરથનું

અંક બીજો.

૧. ભરત રામના વનવાસ માટે વીલાપ કરે છે.
૨. શૃગવેરપુરમાં રામચંદ્રની માછિગીરના મુખી નિપાદ સાથે મુલાકાત
૩ અયોધ્યાની ખાલી પડેલી રાજગાદીપર રામને બદલે રામની ખડાઉઓ મુકવાના નિશ્ચયથી પાછા ફરતા ભરતજીની નારદમુનિ સાથે ભેટ થાય છે
૪ શર્પણખાએ રામ સાથે પરણવાની હઠ કરવાથી લક્ષ્મણે તેણીનુ નાક કાપવુ
૫. બેહેનનુ નાક કાપવાના વેરમાં રાવણે પંચવટીમાંથી સીતા હરણ કરવુ.
૬ નીચ શબરીને નવાજવામાં નરોત્તમ રામની પવિત્ર ઉદારતા
૭. શબરી નીચ જાતિની હોવા છતાં તેનાં મોઢાંના અજીઠાં બોર રામચંદ્રજીએ હર્ષ અને આનન્દથી ખાવાં હનુમાનજીની મારફતે સુગ્રીવ સાથે મુલાકાત થવી તથા રામને હાથે બાલીનું મરણ થવુ.
૮ જાનકીજીની શોધમાં હનુમાનજીનું લંકામાં આવવું
૯ અશોક વાટિકામાં સીતાજી પર રાવણનો અત્યાચાર, મન્દોદરીએ રાવણને રોકી, સીતાજીને બચાવવી, હનુમાને સીતાજીને રામચન્દ્રનો પેગામ પોંહચાડવો
૧૦ હનુમાન અને રાવણ વચ્ચે તકરાર વિભીષણના સમજાવવાથી રાવણે હનુમાનના લાંગુલમાં આગ લગાડવાનો હોકમ આપવો.
૧૧. હનુમાનની યુકતીથી લંકાનું બળી ભષ્મ થવુ

અંક તીજો.

૧. રાવણના સરદારોની રમત ગમત
૨. રાવણની સભામાં અંગદનું આવવુ તથા હાજર જવાબી તથા અભિમાની
૩. રાક્ષસોની ગર્વહાનિ રાવણની પશેમાની.
૪. કુમ્ભકરણનું રામ સાથે યુદ્ધ કરતાં મરણ નિપજવું. લક્ષ્મણનું મેઘનાદના શકિતબાણથી બે ભાન થવું.
૫. હનુમાનજીએ મૃતસંજીવિની બૂટી લાવી લક્ષ્મણને સુંઘાડી સુધ્ધીમાં લાવવા લક્ષ્મણજીએ મેઘનાદને મારી નાંખવાના સોગંદ લેવા.

૬ સુલોચનાના મેહેલમાં મેઘનાદનો કપાયલો હાથ આવી પડે છે, જે સતી સુલોચનાના વિલાપથી વીતેલી વિપત્તી લખી જણાવે છે.

૭. રાવણ સીતાજીને રામનું બનાવટી ડોકું દેખાડી રામ મરણના સમાચાર કહી ઠગેછે પણ કુદરતી રીતે ખરી વાત જાહેર થયાથી પોતેજ ફજેત થઇ જાય છે

૮. સુલોચના રામ પાસે જાય છે ને પોતાના પતિનુ માથું માંગી સતી થઇ જાય છે રાવણ ઘોર સંગ્રામ કરતાં રામચન્દ્રજીને હાથે ભેજાન થાય છે અષ્ટભુજી દુર્ગાદેવી રાવણની નિતી રીતી માટે ખુલાસો કરે છે લક્ષ્મણ વિગેરે લંકામાંથી જાનકીને લઇ આવે છે રામ લોક લજજાના ભયથી જાનકીને સ્વીકાર કરતા અચકેછે. જાનકીજી પોતાનુ સતીપણ સિદ્ધ કરવા અગ્નિ પરીક્ષા આપે છે અને સતી પુરવાર થાય છે. વિભીષણને લંકાનો રાજા બનાવી રામચંદ્રજી સર્વે સાથે અયોધ્યા જાય છે.

૯ અયોધ્યામાં ભરત મિલાપ, તથા રામ રાજ્યાભિષેક

પાત્ર પરિચય.

પુરૂષ.

વિષ્ણુ ભગવાન—જગદ્વિખ્યાત છે

શિવ, બ્રહ્મા, ઇન્દ્ર, વરૂણ, કુવેરાદિ } દેવતાઓ.

રાવણ—લંકાનો રાજા.

મારીચ—તાડિકા રાક્ષસીનો પુત્ર

નન્દી—મહાદેવનો ગણ.

વસિષ્ટજી—રાજા દશરથનો કુલગુરૂ

દશરથ—અયોધ્યાનો રાજા.

રામ, લક્ષ્મણ, ભરત, શત્રુઘ્ન } રાજા દશરથના છોકરાઓ.

વિશ્વામિત્ર—પ્રખ્યાત મુનિ.

જનક—જનકપુરીના રાજા, સીતાના પિતા.

સતાનન્દ—જનકના પુરોહિત.
ગુહ—માછી મારોનો મુખી.
નારદ—પ્રખ્યાત મુનિ.
હનુમાન—કિષ્કિન્ધા રાજાનો પ્રધાન
સુગ્રીવ—કિષ્કિન્ધના રાજા.
બાલી—સુગ્રીવનો ભાઈ.
અંગદ—બાલીનો પુત્ર
વિભીષણ—રાવણનો ભાઈ
કુંભકર્ણ— ,,
મેઘનાદ--રાવણનો પુત્ર.

એ ઉપરાન્ત, સૂત્રધાર પારિપાર્શ્વિક; કુમુદ, ચંદ, જામ્બુવંતા નલ, નીલ, સુરોચનાદિ બાનરો તથા **પ્રહસ્ત વિદ્યુજિજવ્હ** કુંભ રભસાદિ રાક્ષસો.

સ્ત્રીઓ.

કૌશલ્યા—દશરથની સ્ત્રી. રામની માતા.
કૈકેયી— ,, ,, ભરતની માતા.
સુમિત્રા— ,, ,, લક્ષ્મણ તથા શત્રુઘ્નની માતા.
જનકપત્ની—જનકની સ્ત્રી, સીતાની માતા.
મન્થરા—કૈકેયીની દાસી.
શૂર્પણખા—રાવણની બેહેન.
શબરી—રામ ભક્તિમા લયલીન થયેલી એક ભિલ્લિની.
મન્દોદરી—રાવણની સ્ત્રી.
સુલોચના—મેઘનાદની સ્ત્રી.
એ ઉપરાન્ત નટી, રાક્ષસિઓ, સેહલિયો, દાસીઓ, ઈત્યાદી.

અનામે ખુદા.

ગાયનો.

૧

(ઠુમરી, [illegible])

અગમ અગોચર હે કરતાર! તાર હમકો
નિર્ગુણ સગુણ ભણત નિગમ—અગમ
આનન રહિત સકલ રસ ભોગી
બિન બાણી બકતા બડ જોગી.
તનુ બિન પરસ નયન બિન દેખા
ગહે ઘ્રાણ બિન બાસ અશેષા
પગ બિન ચલૈ, સુનૈ બિન કાના
કર બિન કર્મ કરે બિધનાના

૨

જય હરિ ભગવન્તા, જય પ્રભુ શ્રી કન્તા
દનુજ દુષ્ટદલ હન્તા , પાલક સુર સન્તા
જય જય જય જગદીશ
અવિનાશી સુખરાશી જય જય અસુરારી
હરિ હરિ જય જય અસુરારી
સુર નાયક સુખ દાયક ગોદ્વિજ હિતકારી
જય જય જય જગદીશ
ભય ભંજન જન રંજન નારાયણ સ્વામી
હરિ હરિ નારાયણ સ્વામી
ટેર સુનો દીનનકી હે અન્તર્યામી
જય જય જય જગદીશ

૩

બ્રહ્માણ્ડ સે જો હય બડા વ્યાપક હય જો ત્રિલોકમેં
અચરજ હય વો ક્યૂંકર રહા મેરી જરાસી કોકમેં
ભારી આશંકા હય મુઝે ગાગર મેં સાગર દેખકર
જો ગુમ રહતા હય સદા ઉસકો ઉજાગર દેખકર

૪

ચૌદહ વિદ્યા પઢ ગયે લેકિન હયઁ વોહી કોરે હયવાન
અથ લગાના ખાક ન જાના તોતે મયના કે સમાન
કૈલાસ ઉઠાયેગા નાદાન—ચૌદહ વિદ્યા૦
ઑખોંકા અન્ધા કયા જાને સુર્ખ સબ્જકી આબ
લાદ દો લાદદો ચાહે ગધેપે કિતાબ
કયુંકર ઉસકો હો સકતા હય લેખ રેખ કા જ્ઞાન ભાન, વાહ

૫

જો હય મંજૂર ધન-રક્ષા, તો ધનવાનો બનો દાની
કુએંસે જલ ન નિકલેગા તો સડજાયેગા સબ પાની
દિયા જલ હમકો બાદલને, તો ઉંચા હો ગયા બાદલ
રહા નીચાહી સાગર, હય અદાતાકો પશેમાની
કોઇ મરતા હય ધન દેકર, કોઇ દેતા હય ધન મરકર
જરાસે ફર્ક મેં બન જાતે હયેં "જ્ઞાની" કે "અજ્ઞાની"

૬

ગોરે ગોરે ગાલોં પર હય યૂ આંખ જમાનેકી
પાઇ નહીં હય કાહુ મનુષને શકતી ધનુષ ઉઠાનેકી
ખિલી હયેં ખયરસે કલિયાં તમામ જોબનકી
ગૂંધા હય હાર, કસર હય સજનસી ગરદનકી
કરો ન સામને કન્યાકે બાત સાજનકી
બિગાડ દેતા હય શૃંગાર રસ દશા મનકી
અબ મન છેડો કામ કહાની, ઇસ રસસે દર ગુજર કરો
યે મીઠી બકવાસ છોડદો બાર બાર સરમાને કા—ગોરે

૭

મોહે નિબલ જાન કાહે છેડોરી સખીયો
મોહે ધનુષબાન સુહી માન માન કાહે છેડોરી સખિયો
યેહય ઇન્તેજાર ભરતાર નાહીં હથીયાર વાર કાપે કરિયે
બડી ચપલનાર કોઇ ડાલ ડાલ કોઇ પાત પાત તુમસે ડરિયે
ᐧયઁ અપની જીકી બાતેં
ᐧપહય. લા જવાબ હય
૨ જબાન

૮

ખુબ પકડ લેના સંભાલકે બાગડોર દૂટ ગઇ
નંગી કમર સમઝી તો છૂટ ગઈ
ક્યા વો નિગાહ ઝૂટ મૂટ ગઈ
રખના સબ હુશયારી દુશવારી દૂઇ ભારી
ખાલી ખડી હય સવારી
સોહની છબ દબકા, મતલબકા હો સવાર કોઇ
કિસકો કહતી હો ઘોડી? સબકી આંખ ફૂટ ગઇ.

૯

તુમ તો હમકો શરમાવત હો
અયસે હયૅ કહાકે લાલ જડે
ઇતની ઉપમા ફરમાવત હો—તુમતો
મનહર હમરો કછુ રૂપ નહીં
કુછ હયભી તો વો અનૂપ નહીં
પર બાત હય યે સિયા હય અપની
ઇસિકારન માન બઢાવત હો—તુમતો

૧૦

જ્યૂં કેલેકે પાતમેં પાત પાતમેં પાત
ત્યૂં ચાતરકી બાતમેં બાત બાતમેં બાત
ચાતરકે આગે કોન જબાં ખોલે
એક બાતમેં હો માત ફિર કિસ મુંઃસે કોઇ બો.—
ફિરભી તુમ્હારે મૃગ કૈસે યે લોચન
રત્નારે સંકટ મોચન
જિન્હેં કોઈ જાન નહીં સકતા, બડે બકતા
રહનેદો, દોષ મેરે ટટોલે
નયન સયન બયન કૃયન ઉગલત
આપ બને ભોલે—ચાતરકે

અંક બીજો.

૧૧

યે ચમનમેં કયસી હવા ચલી કે ગુલોકે તલવોંમે મલગઇ
જો કલી હય વો હય મલી દલી નમલી ગઇ હય તો જલગઇ
મુઝે શહર આતાહય યું નજર કે ઉજડ. ચુકાહય તમામતર
યે બદન બદન હય પડા હુવા કોઈ જાનથી કે નિકલગઇ
ભલા અયસે હાલે ખરાબમેં રહે કયું ન સખ્ત અજાબમે
હુઇ એવા અયન શબાબમેં તો દશા પુરી ફી બદલગઇ

૧૨

સુનો તુમ નાવ ચલાવન હાર
હમેં ચલના અબ હય ઉસ પાર
કરેં હમ કયું દુખ દાયક કામ
તુમ્હેં પહચાનત હયેં હમ રામ
વોહી તુમહો અવધેશ કુમાર
શિલા કરદી જિન ગૌતમનાર
કરો મત યું હમકો બદનામ
કિ લો હમસે અપને સબ દામ
દિયા જબ પાંઉ શિલાપર ડાલ
ગઇ નભ મંડલમેં તત્કાલ
કહીં નવકા નયુહી ઉડ જાય
કરે હમ વાખન કોન ઉપાય

૧૩

જય મહેશ ત્રિપુરારી
ડાલે ગલ ભુજંગ ભયહારી
ધર શિવ શંકર ગરલ કંઠધારી—જય
ડમરૂ પર બજત તાલ

૧૦

પરન સહિત, નિકલે ડિમડિમ પર
સુધ સરગમ—ધા પા મા ગા રે શાની સા
ગૌરી વર મદન દહન બોલે
રાજત વૃષભ યાન ગંગાધર—જય

(આ ગાયનમાં સાથે ગાવાની છુટ છે.)

હરે રામ હરે રામ હરેરામ હરે
ભજાકર યહી નામ અરે બાવરે—હરેરામ
રામનામ કા જાપ છોડકર ઔર નામકા કૌન કરે
કૌન પિયે મોરી કા પાની જબહોં અમૃત કુંડ ભરે—

૧૫

બેર મિસરીકી ધલિયાં હયઁ
કન્દ કદરીકી ફલિયાં હયઁ
ભગવાન ગે ચખિયે, મેરે ભગવાન યે ચખિયે
બડે મીઠે રસખાન અહા હા હા—બેર
પ્રેમકા હય યે પ્રસાદ દંસીકા હય સારાસ્વાદ
મધુર બને હયઁ ગુઠલી છિલકે
આજ સ્વર્ગ કે ભોગ મિલે અરમાન આજ
નિકલે દિલકે
અયસા ફલ તો કભી ન ખાયા
જિસને દિલસે દિલ ચિપકાયા
માતા ને જો દૂધ પિલાયા
વોહી મજા ઇન મેં ભી આયા
ઔરભી દેખેં, પ્રભુ રે ઔરભી ચખિયે—

૧૬

કૌશલેશ દશરથ કે જાયે
હમ પિતુ બચન માન બન આયે

૧૬

નામ રામ લક્ષ્મણ દોઉ ભાઇ
સંગ નાર સુકુમાર સુહાઇ
યહાં હરી નિસ્ચર વૈદેહી
ખોજત ફિરહિ વિપન હમ તેહી   (તુલસી)

૧૭

બડી તકસીર ભઇ
લક્ષ્મણ પે જો તોહમત લગાઈ
સુનાઈ નઇ સે નઇ—બડી
અયસી મુશકિલ સજા હય ઉસીને દઇ
મુઝપર ટૂટે સિતમ, નિષ્ફલ ક્યા હોં કરમ હે દઇ

૧૮

નાહિં નાહિં તેરે જયસા નાકારા
પરદારા કે આગે જા ઝકમારા—
ચોરા ચોરીસે કોરી એ હયાઇ
મૌજુદ કોઇ હોતા, દો મેં સે એક ભાઇ, રઘુરાઈ
રઘુરાઈસા બલશાલી, કરતા તેરી પામાલી
બહ જાતી લોહકી ધારા—નાહીં
દબને વાલાહી નહી અયસે પશુસે
મરન તલક સત્કર્મ કભી, સદ્ધર્મ કભી
ધિક ધિક હું કહતી યે દુખ સહતી
લે કર ધડસે સર ન્યારા—નાહીં

અંક ૩ તીજો.

૧૯

દિલકે ટુકડે કરલે, લેંગે રામ ખબર તેરી પાપી ઘાતી,
પાપે સિતમ હય કરતા શર્મ નહીં આતી

અલગ હોત અલકી અલતા કબ વેદ શાસ્ત્રનકે કંઠ કિયે
ગરલ નાહિ તજતા વિષધર દિનરાત વો ચાહે દૂધ પિયે
જુ હય કાલા નાગ. નાગ. નાગ—મેરે

૨૦

મયઁ તો લુટ ગઈ નયના ઉરઝાનેમેં
રહા અપના ન કોઇ જમાને મે
પહલે કહાંથી યે ખબર, મારકે રખ્ખેગી નજર
મન ધડકત, તન ભડકત, ઉર ફડકત, આઠ પર
કોસે જીકા હાલ જાકે કહું ' કયસે ભાવોં કો છુપાયે રહું
માનકા હય મન્ન અબ શરમાને મે—મયં તો લુટગઇ

૨૧

હય હય કોઈ દેખે તો ભવરમેં મેરા આના
હય દૂર કિનારા નહી, પાંનીકા ઠિકાના
હે રામ ! સમય દેખકે આખે ન ચુરાના
મયઁ ડૂબતી હૂ દેખ જરા હાથ બઢાના
ડોરી હય તેરે હાથમે લા ફેંક ઇધર દે
ઉદ્ધાર મેરા કર મેરે ભરતારકા સર દે

૨૨

જો યે તીમ મનકા બસન અબતક હય બે દાગ
તો છૂશકે હર તારકી રક્ષક હો યે આગ
મનસે ભી પર પુરૂષ કા છુવા ન હો જો અગ
તો હોં લહરેં આગકી મુઝકો ગગ તરંગ
બિલ્લી કે બચ્ચે ફૂંસે અવે મે જો ભરસકે કુંભાય નહી
જલતી હોલી મેં કુશલ રહા પ્રહલાદ, સાંચકો આંચ નહી

ઇત્યોઉમ્

PRINTED BY J R BOMBOSTWALA, AT THE KAISER-I HIND ELECTRIC PRESS, BOMB